

Методичні рекомендації щодо організації життєдіяльності дітей раннього віку за програмою «Оберіг»

Нечипорук Н.І., завідувач навчально-методичного кабінету дошкільної освіти

Увага вчених усього світу (фізіологів, медиків, психологів, педагогів) спрямована на вивчення проблем, пов'язаних з народженням, розвитком, вихованням і навчанням дітей від запліднення до раннього віку (3 роки). Адже, саме ці періоди є вирішальними у найбільш інтенсивному розвитку всього організму дитини, що в подальшому є визначальним у психічному і моральному становищі особистості людини.

В зв'язку з цим виникла необхідність комплексного (цілісного) підходу до розвитку і виховання дітей раннього віку, залучення до цього процесу медиків, психологів, педагогів та відповідної державної освітньої політики, розроблення комплексних програм розвитку дітей раннього віку (від 0 до 3 років) з урахуванням усіх періодів розвитку дитини: пренатального, перинатального, немовлячого і раннього.

Саме програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» розроблена з метою актуалізації питань становлення майбутньої особистості, починаючи від зачаття дитини, її народження, подальшого розвитку, виховання і навчання у перші три роки життя (рекомендована Міністерством освіти і науки України наказ від 24.06.2014 року №750)

Змістове наповнення програми узгоджено із чинним нормативно-правовим законодавством та Базовим компонентом дошкільної освіти.

У програмі розкриваються особливості розвитку дитини раннього віку, включаючи пренатальний і перинатальний періоди; визначаються основні завдання за змістовими розділами, що охоплюють найважливіші етапи життєдіяльності малюка певного віку; містяться орієнтовні показники розвитку та поради батькам. Крім цього, наприкінці кожного року життя представлено інформацію про досягнення психічного та фізичного розвитку дитини, що виявились у цей віковий проміжок.

Це пояснюється тим, що розвиток і формування особистості дитини в межах вікового періоду відбувається за певними етапами, кожний з яких характеризується своїми особливостями і закономірностями. Незнання, не дотримання їх у процесі розвитку виховання і навчання дитини негативно впливає на фізичне та психосоціальне здоров'я дитини.

В програмі «Оберіг» визначено мету розвитку дітей раннього віку, яка полягає у забезпечення повноцінного фізичного, психічного, соціально-емоційного, розумового, мовленнєвого, художньо-естетичного розвитку дитини від моменту зачаття до 3 років, входження її в соціальне середовище, полегшення її входження у соціум. адаптації дітей до постійно змінюваних умов предметного і соціального середовища, розвиток її внутрішніх потенційних можливостей.

Науково-теоретичними засадами побудови програми є результати досліджень медичної, психофізіологічної та педагогічної галузей науки як вітчизняних, так і зарубіжних учених у розвитку дітей раннього віку, які доводять, що період раннього дитинства характеризується швидким темпом фізичного і психічного зростання дитини. Це зумовлено інтенсивним дозріванням як органів чуття, так і нервової системи, удосконалення її функцій у результаті дозрівання і взаємодії організму з довкіллям, під впливом умов життя і виховання дитини.

В програмі комплексно представлено вікові особливості і специфіку навчально-виховних завдань упродовж усіх періодів розвитку дитини: пренатальний (внутрішньоутробний), перинатальний (період новонародженості), немовлячий і раннього дитинства.

Програма складається із чотирьох розділів: «Усвідомлене батьківство», «Дитина – немовля (від 10 днів до 1 року)», «Дитина раннього віку (від 1 до 2 років)», «Дитина раннього віку(від 2 до 3 років)». Завершується програма додатками та списком використаної і рекомендованої літератури.

Перший розділ **«Усвідомлене батьківство»** присвячено розвитку дитини від запліднення до 10 днів її життя (пренатальний і перинатальний

періоди). Подано характеристику розвитку організму дитини у внутрішньоутробному періоді та специфічних особливостей адаптації дитини до нових умов середовища в перші 10 днів новонародженої дитини. Висвітлено основні завдання щодо збереження позитивного емоційного стану вагітної жінки та специфіку її спілкування зі своєю майбутньою дитиною. Завершується розділ «Порадами батькам».

Другий розділ «**Дитина – немовля (від 10 днів до 1 року)**» у програмі представлено: розвиток дитини від 10 днів до трьох місяців; від трьох місяців до шести; від шести до дев'яти місяців; від дев'яти місяців до одного року; основні досягнення дитини першого року, організація її життєдіяльності та поради батькам.

Зміст роботи та особливості розвитку дитини в розділах «**Дитина раннього віку (від 1 до 2 років)**» та «**Дитина раннього віку (від 2 до 3 років)**» подано за такими підрозділами: фізичний, сенсорно-пізнавальний, емоційно-соціальний, мовленнєвий та художньо-естетичний розвиток. Структурно ці підрозділи презентовано таким чином: вікові особливості, основні завдання, показники розвитку, поради батькам. На кінець кожного року життя подаються досягнення дитини, розкриваються особливості організації життєдіяльності дітей.

В додатках вміщено переліки ігор-занять, дидактичних та рухливих ігор, творів художньої літератури.

Щоб уникнути кризових явищ у процесі розвитку дитини раннього віку, дорослі (батьки, вихователі) повинні бути добре обізнаними з характеристикою розвитку дитини, її якісними досягненнями на кожному віковому етапі від народження до трьох років та особливостями організації їх життєдіяльності.

Організація життєдіяльності дітей першого року життя

Швидкі темпи фізичного й психічного розвитку дітей першого року життя викликають значні зміни у їхній загальній поведінці за такими

етапами: розвиток дитини від 10 днів до трьох місяців; від трьох місяців до шести; від шести до дев'яти місяців; від дев'яти місяців до одного року.

На кожному із цих етапів різні завдання розвитку і виховання дитини, різний розпорядок дня.

Основні завдання організації життєдіяльності дітей віком до трьох місяців:

- організувати сон, годування, активне неспання за певним розпорядком дня; вчити засинати без додаткових впливів;
- заповнювати періоди неспання активним спілкуванням дорослого з дитиною, іграми-заняттями тощо;
- здійснювати оздоровчі і загартовувальні процедури.

Розпорядок дня дитини складається з таких елементів: активне неспання, сон, годування. Правильним є таке чергування: після сну – годування, після годування – активне неспання. До трьох місяців дітей годують кожні 3 години (загальна кількість годувань 7). Тривалість кожного періоду неспання 1-1,5 години. Денний сон – 4 рази, тривалість кожного періоду денного сну – 2 – 1,5 години; загальна кількість годин сну на добу – 18 -16,5 годин. З 2-3 місяців дитина повинна спати при відчиненій фрамузі, потім на веранді (t° – не нижче 10°).

У період активного неспання з дітьми проводять індивідуальні ігри-заняття: розвиток передмовленнєвих голосових реакцій, розвиток слухових і зорових зосереджень у спеціально відведений для цього час (не раніше ніж через 15-20 хв. після годування і не пізніше як за 20-25 хв. до вкладання дітей спати). Із 2,5 місяців в манежі чи ліжку до спеціальних стояків підвищують іграшки, зручні для захоплення дитиною (кільця, з прив'язаними до них дрібними іграшками чи брязкальця).

Від трьох до шести місяців дитину годують кожні 3,5 год.: кількість годувань 6; перерва між годуваннями – 3,5 години, денний сон 3-4 рази, тривалість 2-15 год. Загальна кількість сну 16,5-16 год.

Розпорядок дня треба будувати так, щоб між кожними двома денними годуваннями дитина один раз спала і один раз перебувала у стані активного неспання, під час якого з дітьми проводять індивідуальні ігри -заняття.

Організація життя дітей з **6-7 місяців до 9 місяців** відбувається за розпорядком із триразовим, а **в 9-10 місяців** – з дворазовим денним сном.

Тривалість активного неспання до кінця року збільшується до 3-3,5 годин. Годують дітей 5 разів на добу з інтервалом у 4 години. З 6-7 місяців заняття у манежі можна проводити з 4-6 дітьми. Індивідуальні заняття з дітьми до 1 року проводять щоденно, а підгрупові – повторюють через 2-3 дні.

З дітьми першого року життя проводять такі **ігри-заняття**: розвиток рухів, масаж і гімнастика, предметна діяльність, розвиток мовлення (звуконаслідування), заняття з картинками, розігрування забавлянок, спостереження за докільям, музичні заняття, дидактичні ігри з сенсорного розвитку.

Розпорядок дня

(орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей

віком від 3 місяців до 1 року)

Процеси життєдіяльності	від 3 до 5-6 міс.	від 5-6 до 9-10 міс.	від 9-10 міс. до 1 року.
Удома Піднімання, годування	6.00-7.00	6.00-7.00	-
Піднімання, неспання	-	-	6.30-7.00
У дошкільному навчальному закладі Приймання дітей, огляд, вимірювання температури, переодягання, ігри в манежі (і на підлозі)	7.00-7.30	7.00-8.00	7.00-8.00

Укладання, сон на повітрі	7.30-9.30	8.00-10.00	-
Миття рук, сніданок	-	-	7.30-8.30
Ігри-заняття	-	-	8.30-9.00
Підготовка до сну, сон	-	-	9.00-11.30
Поступове піднімання, годування	9.30-10.00	10.00-10.45	-
Поступове піднімання, годування (обід)	-	-	11.30-12.30
Ігри-заняття, масаж, гімнастика, повітряно-водні процедури	10.00-11.00	10.45-12.00	12.30-14.30
Укладання, сон на повітрі	11.00-13.00	12.00-14.00	14.30-16.00
Поступове піднімання, годування	13.00-13.30	14.00-14.45	-
Поступове піднімання, полуденок	-	-	16.00-16.30
Ігри, заняття	13.30-14.30	14.45-16.00	16.30-18.00
Укладання, сон на повітрі	14.30-16.30	16.00-18.00	-
Поступове піднімання, годування	16.30-17.00	18.00-18.30	-
Батьки забирають дітей додому	17.00-18.00	18.30-19.00	18.00-19.00
Вдома			
Сон	18.00-19.30	-	-
Піднімання, купання, годування, гра	19.30-20.30	-	-
Гра, прогулянка	-	19.00-19.30	19.00-19.30
Купання, вечеря	-	-	19.30-20.00
Купання, вкладання на сон	-	19.30-20.00	-
Нічний сон	20.30-6.00	20.00-6.00	20.00-6.00
Годування	23.30	22.00	23.00

Організація життєдіяльності дітей другого року життя

Оволодіння ходьбою сприяло розвитку орієнтування дитини у просторі, розширилося коло предметів, з якими дитина відтепер може діяти: підійти до предметів, які її цікавлять, доторкнутися, розглянути та

виконувати відповідні дії з ними. Активізується орієнтовно-пізнавальна діяльність: дитина має можливість діяти не тільки безпосередньо з предметами, а й опосередковано, тобто досягати потрібного результату за допомогою іншого предмета. Предмети пізнаються різнобічно.

Предмет, з яким самостійно діє дитина, виступає знаряддям досягнення результату. На цій основі розвиваються *знаряддєві дії*, дитина оволодіває *предметно-знаряддєвою* діяльністю, яка стає провідною на кінець другого року життя і здійснюється під керівництвом дорослого.

У процесі знаряддєвих дій з предметами формуються перші узагальненні поняття і наочно-дієве мислення. У ході предметно-знаряддєвої діяльності дитина вчиться орієнтуватись у просторі і часі, відкривати для себе деякі зв'язки, що існують між знайомими їй предметами і явищами, і завдяки вказівкам і поясненням дорослого вчиться самостійно вирішувати конкретні завдання, з якими вона зустрічається у процесі предметно-знаряддєвої діяльності, засвоює суспільно вироблені способи використання предметів, з якими вона діє.

Дитина може розмовляти, у її словнику налічується близько 300 слів. Мовлення стає для неї засобом спілкування з дорослими. Новий спосіб життя формує у дитини нову потребу спілкування з однолітками, і дорослими – ситуативно- ділове спілкування.

Мовлення дорослих стає регулятором поведінки дитини двох років і на цій основі у неї формуються перші довільні дії; формується пізнавальне ставлення до довкілля. З'являється нова форма спілкування з дорослим – **слухання** як умова регуляції дитиною своєї поведінки, засвоєння елементарних правил поведінки.

Формуються елементарні початкові морально-етичні почуття й оцінки, які дитина висловлює відповідним словами «хороший», «гарний», «добрий», «поганий».

Розвиток наслідування створює передумови для виникнення елементів ігрової, трудової, продуктивної діяльності.

У процесі предметно-знаряддевої діяльності у дітей розвиваються елементи самостійності і самосвідомості, дитина вперше відчуває свою «незалежність» від дорослих: використовує свої ініціативні дії, свою активність для досягнення певного результату, подолання перешкод і стверджується таким чином у своїх можливостях.

У зв'язку з тим, що тривалість активного неспання дитини впродовж другого року життя різко змінюється (у першому півріччі менше, ніж у другому на півтори – дві години), встановлюються два різних розпорядки дня. Тривалість відрізків неспання у дітей до 1 року 6-7 міс. не повинна перевищувати чотири з половиною години, діти цього віку мають спати двічі на день. Після 1 року 6-7 міс здорові діти можуть не спати 5,5 годин, тому їх переводять на режим з одним денним сном.

Розпорядок дня

(орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей)

Процеси життєдіяльності	Вік дітей	
	1 р. – 1 р. 6 міс.	1 р. 6 міс. – 2 р.
	Години доби	
Удома		
Підіймання, ранковий туалет, спілкування	(6.30)/7.00-7.30	(6.30)/7.00-7.30
У дошкільному навчальному закладі		
Приймання дітей, огляд, ігри, спілкування	7.00 – 8.00	7.00 – 8.00
Підготовка до сніданку. Сніданок	8.00-8.30	8.00-8.40
Предметна та ігрова діяльність	8.30-9.00	8.40-9.10
Заняття I (з підгрупами та	9.00-9.10	9.10-9.20

індивідуальні)	9.10-9.20	9.20-9.30
Підготовка до сну, гігієнічні процедури, спілкування	9.10-9.30	-
Сон (перший)	9.30-12.00	-
Прогулянка	-	9.30-11.00
Повернення з прогулянки, водні процедури	-	11.00-11.30
Поступовий підйом, оздоровчі та гігієнічні процедури	12.00-12.30	-
Підготовка до обіду. Обід	12.00-12.30	11.30-12.00
Прогулянка	12.30 -14.00	-
Сон	-	12.00-15.30
Заняття 2 (з підгрупами та індивідуальні, ігри)	14.00-14.10, 14.10-14.20	-
Підготовка до сну та сон (другий)	14.20-16.30	-
Поступовий підйом, водні процедури, полуденок	-	15.30 -16.00
Поступовий підйом, водні процедури, полуденок	16.30 -17.00	-
Заняття 2 (з підгрупами та індивідуальні, ігри)	-	16.00-16.10 16.10-16.20
Предметна та ігрова діяльність	-	16.20 - 17.00
Прогулянка	17.00-19.00	17.00-19.00
Повернення додому	До 19.00	До 19.00
Удома		
Повернення з прогулянки, вечеря, спокійні ігри, спілкування	19.00-20.00	19.00-20.30
Підготовка до сну, гігієнічні процедури	20.00-20.30	20.30-21.00

Нічний сон	20.30-7.00/(6.30)	21.00-7.00/(6.30)
------------	-------------------	-------------------

Основною формою організації навчально-пізнавальної діяльності дітей другого року життя є ігри-заняття з фізичного, сенсорно-пізнавального (розвиток сенсорики, предметної діяльності, ознайомлення з природним та предметним довкіллям), мовленнєвого (розвиток мовлення, ознайомлення з художньою літературою), художньо-естетичного (музична, образотворча діяльність) розвитку. Зважаючи на те, що в другій групі раннього віку виховуються діти зі значною різницею у віці та розвитку, за формою організації найдоцільнішими для них є індивідуальні, індивідуально-підгрупові (2-3 дитини) та підгрупові (8-10 дітей) ігри-заняття. Педагогу важливо вміти розподіляти час у діяльності дітей різних підгруп, забезпечуючи при цьому дотримання індивідуального та диференційованого підходів. Орієнтовна тривалість ігор-занять визначається віковими та індивідуальними особливостями розвитку дітей: з дітьми віком до 1,5 року вона не повинна перевищувати 8–10 хвилин, від 1,5 до 2 років — 10 хвилин. Ігри-заняття з дітьми цього віку доцільно проводити протягом дня. Їх тематика за необхідності повторюється 3-4 рази на місяць, закріплення набутих знань та вмінь здійснюється в різних видах повсякденної життєдіяльності дітей.

Орієнтовний розподіл ігор-занять на тиждень

Ігри-заняття за напрямками розвитку особистості дитини	Кількість занять на тиждень	
	1 р. -1р. 6 міс.	1 р. 6 міс. – 2 р.

Фізичний розвиток	2	2
Сенсорно-пізнавальний розвиток:		
- розвиток сенсорики	0,5	1
- розвиток предметної діяльності (дії з предметами, ігри-заняття з дидактичними іграшками, будівельним матеріалом)	2	2
- ознайомлення з природним / предметним довкіллям	1	1
Мовленнєвий розвиток:		
- розвиток мовлення	1	1
- художня література	0,5	1
Художньо-естетичний розвиток		
- музична діяльність	2	2
Всього	9	10

Організація життєдіяльності дітей третього року життя

Третій рік життя – це період активного вдосконалення дитиною якості засвоєння рухів. На кінець третього року життя дитина:

- *оволодіває координованими, цілеспрямованими рухами*, вона вміє ходити, бігати, стрибати, лазити, повзати, кидати, нахилитися, робити різноманітні дрібні рухи руками, ногами, тулубом, пальцями тощо;
- *засвоює координовану спільну діяльність слухового (вухо), зорового (очі), й рухового (руки) аналізаторів*, що забезпечує дитині орієнтовну діяльність у незнайомих ситуаціях, розширює її пізнавальну діяльність;
- *оволодіває елементарними культурно-гігієнічними навичками*: прагне самостійно одягатися, роздягатися, їсти, тримає ложку,

користується серветками; вмивається, витирається, причісується, встає і сідає за стіл, переносить речі з одного місця в інше;

- *провідним досягненням* дитини є формування *самостійності* (поява її класичної форми «Я сам»). Якщо не задовольняється прагнення дитини до самостійності, виникають негативні прояви поведінки: вередування, неслухняність, сльози, крики, тобто виникає «криза трьох років»;
- вміє розмовляти; оволодіє *діалогічною формою* мовлення; вона навчилася звертатися до дорослих і дітей із проханнями, вислуховувати інших, виконувати їхні прохання, відповідати на запитання. Добре розуміє зміст оповідань, казок, віршів; знає напам'ять вірші забавлянки; з допомогою дорослого переказує (спільний переказ) знайомі казки («Курочка Ряба», «Колобок»). Словник дитини налічує 1000-1200 слів;
- має певну систему знань про природне і предметне довкілля; правильно називає предмети, їх якості, властивості, ознаки (форму, розмір, колір), явища природи; з'являються перші узагальнені поняття (тварини, рослини, меблі, одяг). Звертається із запитаннями щодо назв незнайомих предметів і явищ;
- з'являються *нові прояви самосвідомості дитини*; вона усвідомлює своє „Я”, відокремлює себе і свої дії від інших та від умов, у яких вона діє; усвідомлює свої бажання, які не завжди збігаються з бажаннями дорослих та інших дітей. З'являються перші *самооцінні* судження, гордість за досягнуті результати.
- зародження самосвідомості викликає *нове ставлення дитини до дорослого*, у неї з'являється бажання діяти так, як дорослий, хоче бути схожим на дорослого. У дитини виникають нові потреби у новій змістовій діяльності: щось будувати, малювати, грати, допомагати і т. ін.

Наприкінці третього року життя у дітей виникає нова форма мислення – **наочне-образне**, що співіснує з наочно-дієвим.

Провідною діяльністю дитини третього року життя є *предметно-маніпулятивна* з елементами ігрової діяльності. Також у цьому віці з'являються прості ігрові сюжети, як передумова зародження сюжетно-рольової гри.

Дитина засвоює перші морально-етичні норми й правила поведінки: вона вітається («Доброго ранку», «Доброго дня»), прощається, дякує; використовує оцінні слова: «гарно», «добре», «погано».

Дитина готова до переходу в новий період свого життя - дошкільне дитинство.

Розпорядок дня

(орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності)

Процеси життєдіяльності	Години доби
Удома	
Підйом, ранковий туалет, спілкування, ігри	6.30 – 7.00/7.30
У дошкільному навчальному закладі	
Прийом дітей, огляд, ігри, спілкування	7.00/7.30 – 8.00
Ранкова гімнастика	8.00 – 8.10
Підготовка до сніданку. Сніданок	8.10 - 8.40
Індивідуальна робота. Вільна діяльність дітей.	8.40 - 9.00
Заняття 1 (з підгрупами та індивідуальні)	9.00 – 9.15
	9.15 – 9.30
Підготовка до прогулянки. Прогулянка	9.30-11.30
Повернення з прогулянки, гігієнічні процедури	11.30-12.00
Підготовка до обіду. Обід	12.00-12.45
Сон	12.45-15.00
Поступовий підйом, оздоровчі та гігієнічні процедури,	15.00-15.30

Заняття 2 (з підгрупами та індивідуальні)	15.30-15.45 15.45-16.00
Полуденок	16.00 – 16.30
Індивідуальна робота. Вільна діяльність дітей	16.30 – 17.00
Підготовка до прогулянки. Прогулянка	17.00 - 19.00
Повернення додому	До 19.00
Удома	
Повернення з прогулянки, спокійні ігри, спілкування, вечеря	19.00-20.30
Підготовка до сну, гігієнічні процедури	20.30-21.00
Нічний сон	21.00-6.30/7.00

Період раннього дитинства є визначальним у становленні фізично та психічно здорової особистості. Здобуття якісної освіти залежить від фундаменту, який закладається у перші роки життя людини. Тому важливими є організація та проведення педагогами своєчасної освітньої роботи з дітьми третього року життя. В цій віковій групі переважають підгрупові (8-10 дітей) ігри-заняття тривалістю до 15 хвилин з таких же напрямів, як і на другому році життя.

Орієнтовний розподіл ігор-занять на тиждень

Ігри-заняття за напрями розвитку особистості дитини	Кількість занять на тиждень
Фізичний розвиток	2
Сенсорно-пізнавальний розвиток:	
- розвиток сенсорики та предметної діяльності	1
- ознайомлення з природним / предметним довкіллям	1
Мовленнєвий розвиток:	

- розвиток мовлення	1
- художня література	1
Художньо-естетичний розвиток	
- образотворча діяльність (ліплення / аплікація)	1
- образотворча діяльність (малювання)	1
- музична діяльність	2
Всього	10

Під час проведення режимних процесів в усіх групах раннього віку, дорослим слід дотримуватися наступних принципів:

1. Послідовності (одні й ті ж самі дії повторювати в однакових умовах і в певній послідовності).
2. Поступовості (до виконання режимного процесу залучаються діти невеликими підгрупами, а не всі відразу, оскільки малюки не можуть довго чекати). Для дотримання цього принципу слід враховувати наступні умови: кожен режимний процес відбувається на тлі гри (частина дітей грається – інші виконують режимний процес); спочатку слід запрошувати наймолодших дітей, повільних, нових, тих, що не оволоділи культурно-гігієнічними навичками.
3. Єдність у вимогах дорослих.
4. Чіткий розподіл обов'язків між вихователем і помічником вихователя.
5. Індивідуального підходу.
6. Активності та самостійності.

Під час проведення режимних процесів вихователь повинен враховувати наступні правила: своєчасно і повністю задовольняти дітям їх органічні потреби; виховувати позитивне відношення до всіх режимних процесів; слідкувати, щоб пропозиції дорослих співпадали з бажанням дитини; всі дії під час режимного процесу супроводжувати словесними інструкціями,

поясненнями; прищеплювати культурно – гігієнічні навички; давати час для поступового переходу від одного режимного процесу до наступного.

Основною умовою забезпечення повноцінного розвитку дітей раннього віку є створення у дошкільному навчальному закладі предметно-розвивального простору, який має відповідати принципам безпечності, дитячої активності, динамічності та універсальності, раціональності й збалансованості у наповненні різних його складових, комфортності.

З огляду на психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку, наповнення предметно-розвивального простору має сприяти сенсорно-пізнавальному розвитку маленьких вихованців, формуванню в них практичних навичок життя та самообслуговування, спілкування, а також оптимізації дитячої рухової активності.

Для реалізації зазначених завдань, крім ігор-занять, доцільно використовувати широкий спектр засобів освітнього впливу (різні види ігор, художня література, природа, фізичні вправи, образотворче, музичне мистецтво тощо) в процесі провідної (предметної) та інших специфічних для раннього віку видів діяльності (емоційне спілкування, ігрова, рухова, пізнавальна, мовленнєва, образотворча, музична діяльність тощо). Не менш важливою для розкриття внутрішнього потенціалу кожної дитини є вільна самостійна діяльність, під час якої малюк отримує можливість повправлятися у діях з предметами та перевірити власні сили.

Особливої уваги з боку педагогічних колективів потребує питання забезпечення успішної адаптації дітей раннього віку до нових умов життя в дошкільному навчальному закладі. Ефективність його розв'язання залежить від налагодженості тісної взаємодії між педагогами і батьками. Просвітницька робота з сім'ями вихованців може проводитись у різних формах співпраці з ними (батьківські збори, семінари, бесіди, «дні відкритих дверей», перегляд фрагментів освітньої роботи, інформаційні стенди, тематичні папки-пересувки, газети дитячого садка, «скриньки запитань та звернень», школи турботливих мам і татусів, електронні бібліотеки, онлайн-

консультації, онлайн-екскурсії, вебінари тощо) і має передбачати ознайомлення батьків із віковими особливостями психофізіологічного розвитку дітей раннього віку та специфікою освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі.

Знання цих рекомендацій допоможе розв'язати багато проблем, пов'язаних із доглядом, вихованням і навчанням малюків у найвідповідальніший період життя, коли реалізуються та розвиваються фізичний, психічний, соціальний потенціали, формується особистість, закладаються основи індивідуального досвіду, урізноманітнюється практична і розумова діяльність.

Дорослим слід усвідомити, що до малюка потрібно благоговійно ставитися; не сподіватися лише на саму природу, а й докладати для його дорослішання добрих зусиль. Свідоме та відповідальне ставлення дорослої людини до свого призначення – зростити особистість - має слугувати відправною точкою у складному й водночас трепетному процесі розвитку дитини. Щоб з неї виросла здорова сильна, красива людина, її слід плекати, годувати, своєчасно вкладати спати, загартовувати; забезпечити їй життя відповідно до законів природи, призначення, темпів розвитку, а не тягти як слабкий паросток вгору, щоб він швидше виріс – у такий спосіб його легко обірвати або понівечити.

Використана та рекомендована література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144. – С. 1-9.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С.4-19.
3. Жебровський Б.М. Пренатальна та перинатальна педагогіка. Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 80 с.
4. Інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України від 27.06.14 № 1/9-341 «Організація роботи в дошкільних навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році» // Дошкільне виховання. – 2014. – № 8. – С.4-10.

5. Планування навчально-виховної роботи з дітьми раннього віку / упор. Л.Тонковид. – 2-ге видання, без змін. –К.: Шк.. світ,2011.- 128с. (Б-ка « Шкільного світу)
6. Пренатальна і перинатальна педагогіка / авт..-упоряд.: Т.Д.Азаренко, А.А.Грищенко, Т.Л. Гурковська, О.П. Долинна та ін.. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 80 с.
7. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг».-Тернопіль: Мандрівець, 2014.- 160с.
8. Розвиток і виховання дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. / автори-упорядники : Нечипорук Н.І., Корж Т.М., Томей О.П. – Біла Церква : КОПОПК, 2007. – 272 с.